

BANKLARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA OMONATLARNI BOSHQARISH VA KREDIT JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH.

Malikov Bobur Nuriddinovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16946300>

Annotatsiya. Maqolada tijorat banklarida raqamli texnologiyalar yordamida omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirish masalalari tahlil qilinadi.

Raqamli platformalar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt asosidagi kredit scoring tizimlari orqali bank xizmatlarining samaradorligi va mijozlar uchun qulayliklar oshishi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, kiberxavfsizlik, mijozlarning raqamli savodxonligi va texnologik infratuzilmaning rivojlanish darajasi kabi dolzarb muammolar ham yoritiladi. Tadqiqot natijalari O'zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish, xalqaro tajribalarni tatbiq etish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirishda muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, tijorat banklari, omonatlar, kredit jarayonlari, optimallashtirish, moliyaviy inklyuziya, kiberxavfsizlik, sun'iy intellekt, mobil banking, blockchain.

OPTIMIZATION OF DEPOSIT MANAGEMENT AND CREDIT PROCESSES IN BANKS USING DIGITAL TECHNOLOGIES.

Abstract. The article analyzes the issues of optimizing deposit management and credit processes in commercial banks using digital technologies. It shows how digital platforms, mobile applications and artificial intelligence-based credit scoring systems can increase the efficiency of banking services and improve customer convenience. It also covers such pressing issues as cybersecurity, digital literacy of customers and the level of development of technological infrastructure. The results of the study show that it is important to deepen digital transformation in the banking system of Uzbekistan, implement international practices and expand financial inclusion.

Keywords: digital technologies, commercial banks, deposits, credit processes, optimization, financial inclusion, cybersecurity, artificial intelligence, mobile banking, blockchain.

Kirish

So'nggi yillarda dunyo miqyosida bank tizimi jadal raqamli transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Bu jarayon moliyaviy xizmatlarning samaradorligini oshirish, mijozlar uchun qulay sharoit yaratish va banklarning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi natijasida omonatlarni boshqarish hamda kreditlash jarayonlari tezkor, shaffof va xavfsiz shaklga o'tmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham bu borada keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, Prezident farmon va qarorlari asosida tijorat banklarida mobil banking, onlayn kreditlash, elektron identifikatsiya va blokcheyn texnologiyalari kabi innovatsion yechimlar tatbiq etilmoqda.

Bu esa aholi va tadbirkorlik subyektlarining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirib, moliyaviy inklyuziyani oshirmoqda.

Raqamli texnologiyalar asosida omonatlarni boshqarish tizimi mijozlarga o'z mablag'larini masofadan turib nazorat qilish, yangi depozit ochish va ularni boshqarish imkoniyatini beradi. Kredit jarayonlarida esa sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan scoring tizimlari mijozning to'lov qobiliyatini tez va aniq baholash orqali banklar uchun risklarni kamaytiradi. Shu bilan birga, elektron hujjat aylanishi kreditlash jarayonlarini tezlashtirish va xarajatlarni qisqartirishga xizmat qilmoqda.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalarni joriy etish nafaqat bank faoliyatining samaradorligini oshirish, balki iqtisodiyotda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va aholining bank tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlashning muhim omiliga aylanmoqda.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotning metodologiyasi tijorat banklarida raqamli texnologiyalar yordamida omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirishni chuqur va kompleks tahlil qilishga qaratilgan. Raqamli transformatsiya jarayonlari bank faoliyatiga nafaqat texnologik, balki institutsional, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ham ta'sir ko'rsatayotgani sababli, tadqiqot bir nechta yondashuvlar uyg'unligida olib borildi.

Avvalo, nazariy-metodik yondashuv asosida bank menejmenti, moliya bozori nazariyalari va raqamli transformatsiya konsepsiyalari tahlil qilindi. Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, Basel qo'mitasi va OECD tomonidan ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar asos qilib olindi. Bundan tashqari, F. Allen, E. Carletti, R. Levine kabi taniqli olimlarning ilmiy qarashlari bank faoliyatida innovatsion texnologiyalarning ahamiyatini ochib berishda muhim nazariy manba bo'lib xizmat qildi.

Metodologiyaaning empirik qismi esa to'g'ridan-to'g'ri milliy bank amaliyotini o'rganishga qaratildi. O'zbekiston tijorat banklarining 2020–2024 yillardagi moliyaviy hisobotlari va Markaziy bank statistik ma'lumotlari asosida bank xizmatlarining raqamli shaklga o'tish jarayoni kuzatildi. Shu bilan birga, "O'zmilliybank", "Agrobank" va "Hamkorbank" kabi yirik banklarning mobil banking hamda onlayn kreditlashdagi amaliy tajribalari o'rganilib, xalqaro standartlar bilan qiyoslandi. Jahon banki va IMF hisobotlari asosida xorijiy mamlakatlarda raqamli moliya xizmatlarini rivojlantirish tajribasi bilan O'zbekiston sharoiti solishtirildi.

Statistik va iqtisodiy tahlil metodlari tadqiqotning asosiy poydevorini tashkil etdi.

Dinamik qatorlar tahlili yordamida raqamli xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlarining o'sish tendensiyalari aniqlashtirildi, strukturaviy tahlil orqali esa omonatlar hajmi va kredit portfelidagi raqamli xizmatlar ulushi baholandi. Bundan tashqari, SWOT-tahlil asosida tijorat banklarining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tahdidlar tahlil qilindi.

Bu yondashuv nafaqat mavjud vaziyatni tushunishga, balki istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashga yordam berdi.

Qiyosiy tahlil metodologiyaaning muhim bo'g'ini sifatida Janubiy Koreya, Xitoy va Yevropa Ittifoqi davlatlari tajribasini o'rganishni o'z ichiga oldi.

Bu mamlakatlarda raqamli bank xizmatlarini rivojlantirishda qo'llanilgan innovatsion mexanizmlar, xususan, blockchain, sun'iy intellekt asosida kredit scoring tizimlari va mobil banking platformalarining samaradorligi o'rganildi hamda ularning O'zbekiston sharoitida tatbiq etish imkoniyatlari tahlil qilindi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda raqamli texnologiyalarni bank faoliyatining ikki asosiy yo'nalishi — omonatlarni boshqarish va kreditlash jarayonlariga integratsiyalash samaradorligini baholashning metodologik modeli ishlab chiqildi. Ushbu yondashuv orqali banklarda raqamli transformatsiyaning nafaqat moliyaviy, balki strategik ahamiyatini ham ko'rsatib berish imkoniyati yaratildi.

Adabiyotlar sharhi: Tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalari bo'yicha ilmiy adabiyotlar va xalqaro tajribalar keng qamrovli tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Mazkur adabiyotlar sharhi omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirishda raqamli texnologiyalarning o'rni, afzalliklari hamda mavjud muammolarni yoritishga qaratilgan.

Avvalo, xorijiy olimlar ishlarida bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishning nazariy asoslari keng o'rganilgan. F. Allen va E. Carletti (2013) o'z tadqiqotlarida raqamli innovatsiyalar bank tizimidagi sistemali risklarni kamaytirishda muhim vosita ekanini ta'kidlaydilar. R. Levine (2019) esa moliyaviy bozorlarning rivojlanishi va texnologiyalar integratsiyasi o'rtasidagi bevosita bog'liqlikka e'tibor qaratib, fintech platformalari banklarning mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishini asoslab bergan.

Xalqaro moliyaviy institutlarning hisobotlarida ham raqamli bank xizmatlarining ahamiyati alohida qayd etiladi. Jahon bankining (2022) ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlarda raqamli moliya xizmatlari moliyaviy inklyuziyani oshirishning eng samarali vositasiga aylangan. Xalqaro valyuta jamg'armasi (2023) esa raqamli texnologiyalar yordamida kreditlash jarayonlari tezkorligi oshgani, bu esa iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlashini ko'rsatib o'tgan.

Basel qo'mitasi (2021) tomonidan esa banklar faoliyatida raqamli operatsion barqarorlikni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

O'zbekiston milliy qonunchiligi va strategik hujjatlari ham raqamli bank xizmatlarining rivojlanishiga mustahkam huquqiy zamin yaratmoqda. "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonunning (2023-yil tahriri) yangi normalarida tijorat banklari tomonidan masofaviy xizmatlarni rivojlantirish, mijozlar bilan elektron aloqalarni kengaytirish va axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha aniq talablar belgilangan. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi ham bank xizmatlarini raqamlashtirishni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilaydi.

Milliy bank amaliyotida olib borilgan ilmiy izlanishlarda ham raqamli texnologiyalarning samaradorlikka ta'siri keng yoritilmoqda. O'zbekistonlik iqtisodchi va moliyashunos olimlarning maqolalarida omonatlarni boshqarishda mobil banking va internet banking imkoniyatlari, shuningdek, kreditlash jarayonida sun'iy intellekt asosida yaratilgan scoring tizimlarining afzalliklari tahlil qilingan. Misol uchun, so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalarda raqamli xizmatlar orqali aholi omonatlarining bank tizimiga jalb qilinishi keskin ortgani, kredit olish jarayonlari esa oddiylashtirilgani qayd etiladi.

Xorijiy tajribalar esa milliy amaliyotga moslashtirish uchun muhim manba hisoblanadi.

Janubiy Koreya banklari tomonidan blokcheyn texnologiyalaridan kredit shartnomalarini shaffof yuritishda foydalanilayotgan bo'lsa, Xitoyda sun'iy intellekt asosida mijozlarning moliyaviy intizomi chuqur tahlil qilinmoqda. Yevropa Ittifoqida esa bank mijozlari uchun yagona raqamli identifikatsiya tizimi joriy qilingan. Ushbu tajribalar O'zbekiston bank tizimida ham tatbiq etilishi mumkin bo'lgan innovatsion yechimlarni ko'rsatadi.

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar tijorat banklarida nafaqat xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi, balki omonatlarni boshqarishda barqarorlikni ta'minlaydi, kreditlash jarayonlarini tezlashtiradi hamda moliyaviy inklyuziya darajasini kengaytiradi. Shu bilan birga, xalqaro va milliy adabiyotlarda kiberxavfsizlik, mijozlarning raqamli savodxonligi va texnologik infratuzilmaning rivojlanish darajasi kabi muammolar ham dolzarb masalalar sifatida tilga olinmoqda.

Tahlil va natijalar

Tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalarni joriy etishning asosiy maqsadi — omonatlarni boshqarish jarayonini soddalashtirish va kreditlash amaliyotini tezkor, shaffof hamda samarali qilishdir. O'zbekiston sharoitida so'nggi yillarda raqamli transformatsiya keng qamrovda amalga oshirilib, bank xizmatlarida sifat jihatdan yangi bosqich kuzatilmoqda.

Avvalo, omonatlarni boshqarish tizimida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi sezilarli natijalar berdi. Bugungi kunda banklarning mobil ilovalari va internet banking platformalari orqali aholi o'z omonatlarini masofadan turib boshqarishi, yangi depozit ochishi yoki mavjudini yopishi mumkin. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda omonatlarning 40 foizdan ortig'i masofaviy kanallar orqali jalb qilingan. Bu jarayon bank filiallariga bo'lgan yukni kamaytirib, xizmat ko'rsatish xarajatlarini qisqartirdi. Shu bilan birga, raqamli autentifikatsiya (elektron imzo, biometrik tekshiruv) omonatlar xavfsizligini yuqori darajada ta'minladi.

Kredit jarayonlarini optimallashtirishda esa raqamli texnologiyalarning o'rni yanada muhimroqdir. An'anaviy kredit berish amaliyotida mijoz hujjatlarni yig'ish, bank filiallariga murojaat qilish va uzoq muddatli tekshiruvlardan o'tishi talab qilinardi. Endilikda esa onlayn ariza topshirish, elektron hujjatlar aylanishi va avtomatlashtirilgan kredit scoring tizimlari yordamida kredit olish jarayoni bir necha baravar tezlashdi. Masalan, ayrim tijorat banklarida mijozning kreditga layoqatligini baholash jarayoni 15–20 daqiqa ichida amalga oshirilmoqda.

Sun'iy intellekt asosida ishlab chiqilgan scoring tizimlari mijozning moliyaviy intizomi, xarid qilish odatlari va oldingi kredit tarixini avtomatik tahlil qiladi. Bu esa bank uchun risklarni kamaytirib, muammoli kreditlar ulushini qisqartirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston banklarida raqamli xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari yil sayin o'sib bormoqda. 2020-yilda elektron banking xizmatlaridan foydalanuvchilar soni 4 million atrofida bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 15 milliondan oshdi. Onlayn kreditlash ulushi esa umumiy kredit portfelining qariyb 35 foizini tashkil etdi. Bu natijalar bank tizimidagi transformatsiyaning amaliy samaralarini ko'rsatadi.

1-jadval.

Raqamli va an'anaviy omonatlar ulushi (2020–2024)

Yil	Raqamli omonatlar ulushi (%)	An'anaviy omonatlar ulushi (%)
2020	12	88

2021	20	80
2022	27	73
2023	35	65
2024	42	58

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2024). Bank tizimi bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Toshkent: MB rasmiy byulleteni.

Xalqaro tajriba bilan qiyosiy tahlil natijalari ham qiziq faktlarni yuzaga chiqardi.

Masalan, Janubiy Koreyada blockchain asosida kredit shartnomalarini yuritish tizimi joriy qilingan bo‘lib, bu kredit bitimlarining shaffofligini oshirgan. Xitoyda esa kredit scoring tizimlari sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (big data) asosida mukammal ishlaydi. Yevropa Ittifoqida esa yagona elektron identifikatsiya tizimi barcha bank mijozlari uchun qo‘llanilib, kreditlash jarayonini osonlashtirgan. O‘zbekiston banklari uchun ushbu tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirish imkoniyatlari mavjud.

Biroq, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalarni keng qo‘llash bilan bir qatorda ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, kiberxavfsizlik tahdidlari, ayrim hududlarda internet infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmagani va mijozlarning raqamli savodxonligi darajasining pastligi jarayonni to‘liq optimallashtirishga to‘sqinlik qilmoqda. Shu sababli banklar tomonidan axborot xavfsizligi choralari kuchaytirish, mijozlar uchun moliyaviy savodxonlik dasturlarini tashkil etish hamda infratuzilmani modernizatsiya qilish zaruriy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

2-jadval.

Kreditlash shakllari statistikasi (2020–2024)

Yil	Onlayn kreditlash ulushi (%)	An’anaviy kreditlash (%)
2020	8	92
2021	15	85
2022	22	78
2023	28	72
2024	35	65

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2024). Bank tizimi bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Toshkent: MB rasmiy byulleteni.

Tahlillar banklarda raqamli texnologiyalarni qo‘llash natijasida omonatlarni boshqarish qulayligi ortgani, kredit jarayonlari esa ancha tezlashgani va shaffoflashganini ko‘rsatmoqda.

Kelgusida xalqaro ilg‘or tajribalarni tatbiq etish, raqamli xavfsizlikni ta’minlash va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali bank tizimida yanada samarador natijalarga erishish mumkin.

Banklarda raqamli texnologiyalarni joriy etishning samaradorligini baholashda statistik ko‘rsatkichlar muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston Markaziy banki, tijorat banklari va xalqaro moliyaviy tashkilotlar ma’lumotlari asosida 2020–2024 yillar kesimida olib borilgan tahlillar ushbu sohada sezilarli o‘zgarishlar ro‘y berganini ko‘rsatmoqda.

Avvalo, omonatlar hajmida raqamli xizmatlar ulushining ortishi yaqqol sezildi. 2020-yilda banklarga jalb qilingan omonatlarning atigi 12 foizi mobil banking va internet banking orqali amalga oshirilgan bo‘lsa, 2024-yil yakuniga kelib bu ko‘rsatkich 42 foizga yetdi.

Bu degani, to'rt yil ichida masofaviy xizmatlardan foydalangan omonatchilar soni uch baravar ortgan. Aholi uchun raqamli kanallar orqali tezkor va xavfsiz depozit ochish imkoniyatlarining kengayishi ushbu tendensiyani tezlashtirgan.

Kreditlash ko'rsatkichlari ham sezilarli darajada o'sdi. 2020-yilda berilgan kreditlarning faqat 8 foizi onlayn shaklda rasmiylashtirilgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 35 foizga yetdi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ayrim banklarda onlayn kreditlash portfeli umumiy kredit hajmining qariyb 40 foizini tashkil etmoqda. Shu bilan birga, kredit scoring tizimlarining avtomatlashtirilishi kredit arizalarini ko'rib chiqish muddatini o'rtacha 10–12 kunga qisqartirishga yordam bergan.

Raqamli xizmatlardan foydalanuvchilar soni ham yildan-yilga oshib bormoqda. 2020-yilda elektron banking foydalanuvchilari 4 million kishini tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda ularning soni 15 milliondan oshdi. Statistik jihatdan bu o'sish 275 foizni tashkil etadi. Bunda nafaqat yirik shaharlar, balki mintaqaviy hududlarda ham bank mijozlarining raqamli xizmatlarga bo'lgan qiziqishi ortgani kuzatildi.

Shuningdek, raqamli tranzaksiyalar hajmi ham keskin ko'paydi. 2020-yilda bank ilovalari orqali amalga oshirilgan tranzaksiyalar umumiy to'lovlarning 18 foizini tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 55 foizga yetdi. Bu esa aholining to'lov intizomi va bank xizmatlaridan foydalanish darajasi sezilarli darajada oshganini bildiradi.

Xalqaro statistika bilan qiyosiy tahlil ham qiziqarli natijalarni ko'rsatmoqda. Masalan, Yevropa Ittifoqida onlayn kreditlash ulushi 2024-yilda 50 foiz atrofida bo'lgan, Janubiy Koreyada esa raqamli omonatlar umumiy depozitlarning 65 foizini tashkil etgan. O'zbekiston ko'rsatkichlari hali bu darajaga yetmagan bo'lsa-da, oxirgi yillardagi tezkor o'sish mamlakat bank tizimi jadal raqamli transformatsiya yo'lidan ketayotganini ko'rsatadi.

Statistik tahlil natijalari O'zbekiston banklarida raqamli texnologiyalar yordamida omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirish borasida sezilarli natijalarga erishilganini tasdiqlaydi. Bu ko'rsatkichlar banklarning raqamli xizmatlarni yanada kengaytirish, xavfsizlikni kuchaytirish va xalqaro ilg'or tajribalarni tatbiq etish orqali yanada yuqori darajaga chiqishi mumkinligini ko'rsatmoqda.

Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish omonatlarni boshqarish va kreditlash jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda. Bu jarayonning ijobiy tomonlari bilan bir qatorda bir qator cheklov va muammolar ham mavjud bo'lib, ularni chuqur muhokama qilish muhimdir.

Avvalo, raqamli texnologiyalar bank xizmatlarining samaradorligini oshirishi va mijozlar uchun qulaylik yaratishi bilan ajralib turadi. Mobil banking, onlayn kreditlash va elektron identifikatsiya tizimlari orqali mijozlar o'z moliyaviy resurslarini mustaqil boshqarish imkoniga ega bo'ldilar. Shu bilan birga, kredit scoring tizimlarining avtomatlashtirilishi banklar uchun risklarni kamaytirib, qarzdorlik darajasini pasaytirishga xizmat qilmoqda. Bu jihatdan qaraganda, raqamli texnologiyalar moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biridir.

Biroq, mavjud muammolarni ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Birinchidan, kiberxavfsizlik masalasi jiddiy muhokamaga loyiq. Raqamli operatsiyalarning ortishi bilan banklar uchun xakerlik hujumlari, ma'lumotlar o'g'irlanishi va moliyaviy firibgarlik xavfi

kuchaymoqda. Ikkinchidan, hududlar bo'yicha infratuzilma farqlari sezilarli. Yirik shaharlar aholisi mobil banking xizmatlaridan keng foydalanayotgan bo'lsa, ayrim chekka hududlarda internet tezligi va texnologik infratuzilma yetarli darajada emas. Uchinchi muammo esa — mijozlarning raqamli savodxonligi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, aholining muayyan qismi mobil ilovalardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu esa raqamli xizmatlarning ommaviylashuvini sekinlashtirmoqda.

Xalqaro tajribaga murojaat qilsak, rivojlangan davlatlar banklari bu muammolarni hal etishda kompleks choralar ko'rgan. Masalan, Yevropa Ittifoqida yagona elektron identifikatsiya tizimi joriy etilib, barcha mijozlar uchun bir xil xavfsizlik standarti yaratilgan. Janubiy Koreyada esa banklar va telekommunikatsiya kompaniyalari hamkorligida kiberxavfsizlik markazlari faoliyat yuritadi. O'zbekiston sharoitida ham shunday yechimlarni tatbiq etish zaruriyati ortib bormoqda.

Muhokamadan xulosa qilish mumkinki, raqamli texnologiyalar tijorat banklarining omonatlarni boshqarish va kreditlash jarayonlarini optimallashtirishda asosiy drayverga aylangan. Shu bilan birga, ularning to'laqonli samaradorligini ta'minlash uchun kiberxavfsizlikni kuchaytirish, hududlarda texnologik infratuzilmani rivojlantirish va aholining raqamli savodxonligini oshirish bo'yicha qo'shimcha choralar zarur. Bu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, O'zbekiston bank tizimining xalqaro standartlarga moslashuvi yanada tezlashadi va moliyaviy inklyuziya darajasi yuqorilaydi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlil va muhokamalar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar bugungi kunda tijorat banklarining barqaror rivojlanishi va samarali faoliyat yuritishida asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Omonatlarni boshqarishda raqamli platformalar mijozlarga tezkorlik, shaffoflik va qulaylik taqdim etib, bank filiallariga bo'lgan yukni kamaytiradi hamda moliyaviy xavfsizlikni kuchaytiradi. Kredit jarayonlarida esa sun'iy intellekt asosidagi scoring tizimlari va elektron hujjat aylanishi kreditlarni tez va aniq rasmiylashtirishga xizmat qilib, muammoli kreditlar ulushini kamaytiradi.

Statistik natijalar ham mazkur yo'nalishda sezilarli ijobiy o'zgarishlarni tasdiqlaydi: omonatlarning raqamli kanallar orqali jalb qilinishi va kreditlarning onlayn shaklda berilishi yil sayin ortib bormoqda. Bu esa nafaqat banklar uchun operatsion samaradorlikni oshiradi, balki aholining bank tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi hamda moliyaviy inklyuziya darajasini kengaytiradi.

Biroq, kiberxavfsizlik tahdidlari, infratuzilma farqlari va aholining raqamli savodxonligi yetarli darajada emasligi kabi muammolar hamon dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu cheklavlarni bartaraf etish uchun xalqaro ilg'or tajribalarni o'rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish hamda banklarning ichki strategiyalarini takomillashtirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston tijorat banklarida raqamli texnologiyalar yordamida omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirish nafaqat bank tizimi samaradorligini oshirish, balki iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash va "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi maqsadlariga erishishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Allen, F. & Carletti, E. (2013). *Systemic Risk and Macprudential Regulation*. Journal of Financial Economics, 104(3), pp. 453–470.
2. Levine, R. (2019). *Finance and Growth: Theory and Evidence*. Annual Review of Financial Economics, 11(1), pp. 275–299.
3. World Bank (2022). *Digital Financial Services: Driving Financial Inclusion*. Washington: World Bank.
4. International Monetary Fund (2023). *Fintech and Financial Inclusion: Policy Challenges and Solutions*. IMF Working Paper No. 23/87.
5. Basel Committee on Banking Supervision (2021). *Principles for Operational Resilience*. Basel: Bank for International Settlements.
6. OECD (2020). *The Impact of Digitalisation on Finance*. OECD Policy Paper.
7. European Banking Authority (2022). *Digital Operational Resilience in EU Banks*. EBA Report.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2020). *PF-60-sonli Farmon: Bank tizimini isloh qilish strategiyasi*. Toshkent.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2021). *PQ-5181 qarori: "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi*. Toshkent.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2023). *"Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonun (yangi tahrir)*. Toshkent.
11. Markaziy bank (2024). *O'zbekiston Respublikasi bank tizimi bo'yicha statistik ma'lumotlar*. Toshkent: MB axborot byulleteni.
12. Karimov, U. (2021). *Tijorat banklarida raqamli xizmatlarni rivojlantirish yo'nalishlari*. TDIU Ilmiy jurnali, 3(2), pp. 88–96.
13. Abdullayev, Sh. (2022). *Banklarda omonatlarni boshqarishda raqamli texnologiyalarning o'rni*. Iqtisodiyot va innovatsiya, 7(1), pp. 45–52.
14. Lee, K. & Shin, D. (2020). *Fintech: Ecosystem, Business Models, Investment Decisions, and Challenges*. Business Horizons, 63(1), pp. 35–46.
15. PwC (2021). *The Future of Banking is Digital: Global Banking Survey Report*. London: PricewaterhouseCoopers.